

KONCEPCIA VYUŽÍVANIA OEZ VO VZŤAHU K MALEJ HYDROENERGETIKE

Jozef Lahký

Lahky Design Consulting, P.Jilemnického 2465/17, 960 01 Zvolen

tel./fax: +421 45 5331549, mobil: +421 905 623055, e-mail: lahky@firmldc.sk

1 Úvod do problematiky

Vláda Slovenskej republiky na svojom zasadnutí dňa 23. apríla 2003 schválila mimo iného Konceptiu využívania obnoviteľných zdrojov energie. Tento materiál mal byť impulzom pre skutočné naštartovanie využívania obnoviteľných energetických zdrojov. Podľa stanoviska Úradu vlády SR, Sekcia hospodárskej politiky, následným krokom tejto koncepcie by zodpovedalo vypracovanie "Programu využívania obnoviteľných zdrojov energie SR" pod gesciou Ministerstva hospodárstva SR, ktorý by integroval ciele, námety a konštatovania obsiahnuté v samotnej koncepcii a tiež záväzky a ciele vyjadrené v domácich a medzinárodných záväzných dokumentoch vo všetkých oblastiach tejto problematiky, vrátane krokov a adresných a termínových opatrení na jeho realizáciu, ktorý by koordinoval navrhovaný Riadiaci výbor.

Osobne som prejavil záujem pracovať v tomto Riadiacom výbore, resp. v Pracovnej skupine pre vodnú energiu. Prvé stretnutie Pracovnej skupiny sa konalo dňa 18.2.2004 v priestoroch firmy LDC Zvolen. Programom rokovania bolo definovanie a rozpracovanie problematiky bariér brániacich rozvoju využívania OEZ, v našom prípade malej hydroenergetiky. Hlavná pozornosť bola venovaná predovšetkým bariéram environmentálnym a čiastočne legislatívnym. Výsledkom rokovania boli nasledovné doporučenia pre Riadiaci výbor :

- Zvýšenie súčasných výkupných cien elektrickej energie z malých vodných elektrární o 50 až 60 %, čo by pomohlo naštartovať vládou schválenú koncepciu využívania OEZ.
- Zosúladienie vládnej koncepcie využívania vodnej energie na výstavbu malých vodných elektrární so záujmami ochrany prírody, s cieľom vytvorenia koncepčného materiálu a určením profilov malých vodných elektrární v hydroekologickom pláne povodí, ktorý by bol záväzný pre Štátnu ochranu prírody SR a ostatné záujmové organizácie.
- V oblasti finančných a úverových zdrojov je potrebné riešiť poskytovanie štátnej a EÚ záruky na bankové úvery, nenávratnej finančnej výpomoci, ako aj úhrade úrokov resp. časti úrokov a úhrade časti úveru.

2. Legislatívne, administratívne a trhové bariéry rozvoja využívania OEZ

V nasledujúcich komentároch a konštatovaniach budem vychádzať predovšetkým z vlastných skúseností získaných počas 14-ročného pôsobenia v podnikateľskom prostredí Slovenskej republiky.

Legislatívne bariéry :

- Nedostatočná legislatíva na podporu a motiváciu výroby el.energie v OEZ.
- Nedostatočná finančná podpora rozvoja OEZ.
- Chýbajúce stanovenie cieľov energetickej politiky vo vzťahu k OEZ.

Administratívne bariéry :

- Veľké množstvo povolení.
- Časovo náročný proces povolení.

- Nedostatočné regionálne plánovanie v oblasti rozvoja OEZ.
- Silný vplyv veľkých energetických firiem.

Trhové bariéry :

- Vyššie investičné náklady a vyššia cena výroby elektriny.
- Nízka výkupná cena elektriny a nízka návratnosť kapitálu.
- Nestabilné podnikateľské prostredie.
- Nedostatok vlastného kapitálu a ťažkosti so získaním úverov.
- Náklady na pripojenie na sieť.
- Nedostatočná organizovanosť odvetvia (výrobcovia a spotrebiteľia), nerozvinutý trh.

K horeuvedeným bariéram patria i nasledovné všeobecné poznatky o možnostiach malej hydroenergetiky :

- a) Z vlastnej 26-ročnej praxe v oblasti hydrotechniky a 16-ročnej praxe v hydroenergetike môžem konštatovať, že takmer neexistujú stavby malých vodných elektrární (ďalej MVE), ktoré by mali dobu návratnosti investície pod 10 rokov. MVE sú investície s dobou návratnosti 10 až 15 rokov (často aj nad 15 rokov). Ich životnosť je 50 až 60 rokov.
- b) Do 31.12.2003 bol oslobodený od dane príjem z prevádzky MVE do inštalovaného výkonu 1 MW v roku uvedenia do prevádzky plus nasledujúcich 5 rokov. V materiáli, ktorý som zaslal 27.2.2003 vtedajšiemu Ministrovi hospodárstva SR, som navrhoval zvýšiť hranicu oslobodenia od dane MVE minimálne do 3 MW. Od 1.1.2004 však bolo zrušené i doterajšie oslobodenie od dane z príjmu s odôvodnením, že to nie je kompatibilné s legislatívou EÚ. Je na škodu veci, že sa nenašiel adekvátny prvok, ktorý by tento vyvolaný krok eliminoval iným spôsobom.
- c) V slovenských bankách prakticky neexistuje možnosť dlhodobého investičného úveru do obnoviteľných energetických zdrojov. Problematické je i dosiahnutie prípadnej prolongácie strednodobého úveru.
- d) Aby bolo možné investíciu do malej vodnej elektrárne realizovať len z úverových prostriedkov, nemala by úroková miera presiahnuť úroveň 4 až 5 % p.a. a úver by mal byť minimálne s 10-ročnou dobou splatnosti pri súčasných výkupných cenách el.energie.

3. Environmentálne bariéry rozvoja využívania OEZ

Medzi najhlavnejšie bariéry patria :

- Vizuálna zmena prostredia, zásahy do brehových porastov.
- Prerušenie turistických splavov riek.
- Konflikty s ochranármi a rybármi.
- Obmedzené aktivity v chránených územiach a národných parkoch.
- Nízka úroveň chápania významu využívania OEZ z globálneho hľadiska (znižovanie skleníkových plynov a škodlivých emisií).

Environmentálne bariéry rozvoja využívania OEZ sa začínajú čítať ako najvýraznejšie a ich úloha resp. pozícia sa javí i do budúcnosti so stúpajúcou tendenciou významu a ich prekonávania. Z vlastných skúseností môžem podotknúť, že predovšetkým stanoviská Štátnej ochrany prírody a Slovenskej agentúry životného prostredia sú veľmi často v pozícii jednoznačného odmietania akejkoľvek výstavby malých vodných elektrární. Česť výnimkám. I snaha o skutočne odborne a seriózne vedenú diskusiu ku konkrétnym pripravovaným stavbám je z ich strany odmietavá a stanoviská prezentujú iba všeobecné resp. cielene vybrané negatívne príklady pri výstavbe niektorých malých vodných elektrární.

Je smutné konštatovanie, že uvedený spôsob argumentácie v procese

schvaľovania malých vodných elektrární si preberajú a osvojujú i orgány obvodných úradov životného prostredia a často vyslovene doslova preberajú celú argumentáciu použitú vo vyjadreniach ŠOP resp. SAŽP bez toho, aby vniesli do prejednávanej problematiky svoj vlastný úsudok (môžem to potvrdiť kópiami vyjadrení).

Zároveň prehlasujem, že nepociťujem žiadnu averziu voči žiadnym osobám ani organizáciám, ktoré majú odmietavý postoj k výstavbe malých vodných elektrární. Len by som prosil, aby sa používala konkrétna argumentácia ku konkrétnej stavbe, založená na vysoko profesionálnom prístupe k riešenej problematike. Pretože nechcem kompromitovať príslušné inštitúcie, dovoľím si citovať iba niektoré časti ich vyjadrení, ktoré však v žiadnom prípade nie sú vytrhnuté z kontextu a týkajú sa konkrétnej prípravy MVE.

Je serióznou argumentácia typu, citujem: "Že každý odber povrchových vôd, či už za účelom výroby el.energie, pre potreby priemyslu, výroby pitnej vody a pod. má negatívny vplyv na dotknutý vodný biotop"? Skutočne nechcem nikoho uraziť, ale má snáď niekto nejaký iný prevratný a doteraz neznámy spôsob riešenia spomínaných problémov a problematík? Ďalej citujem: "Preto je potrebné znova zvážiť svoje podnikateľské aktivity a nasmerovať ich za daných podmienok tým správnym smerom. Zvážiť, či svoju potrebu el.energie by nebolo lepšie riešiť napr. využitím slnečných kolektorov", koniec citátu. Je seriózne používať argumentáciu využívania slnečnej energie pri počte slnečných dní v horskom pásme stredného Slovenska na súčasnom technickom stupni poznania? Okrem toho si dovoľím upozorniť na "malý" technický detail v tom zmysle, že zariadenia na premenu slnečnej energie na elektrickú a jej výrobu sa nazývajú fotovoltické články. Slnečné kolektory sa totiž používajú na ohrev teplej úžitkovej vody. Je seriózne argumentovať tým, že sa výstavbou malej derivačnej elektrárne v intraviláne obce naruší život vydry riečnej? Myslím si, že tu sa stratila nielen serióznosť, ale i odborná úroveň argumentácie. No a čo sa týka podnikateľských aktivít príslušnej obce a ich nasmerovania za daných podmienok tým správnym smerom, uvádzam nasledovné skutočnosti, ktoré sú tu tvrdou a nekompromisnou realitou. Existuje iné riešenie k tomu, kde začať? V horskej dedinke, ktorá má ročný rozpočet necelých 400 tis.Sk!? Kde sa denne môže verejné osvetlenie zapnúť iba na dve hodiny, aby to obec finančne zvládla!? Kde je takmer 60 % nezamestnanosť!? Nájde sa v blízkej budúcnosti niekto, kto by tu chcel zostať žiť za takýchto podmienok? Je prirodzené, že sa hľadá spôsob, ako využiť miestne prírodné danosti, ako si vytvoriť finančné zdroje pre prípravu ďalších perspektívnych projektov, ako sem prilákať ďalších podnikateľov napr. do rozvoja cestovného ruchu, ako nečakať iba so založenými rukami a iba plakať, hromžiť a prosiť zároveň o podporu. Máme snáď za to odsudzovať miestnu samosprávu a klásť jej prekážky alebo ju máme podporiť?

Ďalej si dovoľím citovať vyjadrenie jedného nemenovaného obvodného úradu životného prostredia, ktoré bolo vydané v súvislosti s prípravou haťovej malej vodnej elektrárne. Citujem: "V súčasnom období predchádzajúcich 10 rokov je evidovaný priamy pokles výdatnosti povrchových tokov ako prejav veľkých klimatických zmien a je teda vo verejnom záujme ochrana celkovej bioty a jej biodiverzity. V praxi to znamená snahu o udržanie úrovne prietokov v toku na Q_{270} . Pri udržaní takéhoto prietoku sa však ekonomika návratnosti vodných energetických diel javí ako problémová a pri pokračovaní predprojektovej prípravy doporučujeme túto požiadavku zohľadniť." koniec citátu. K tejto duchapľnej formulácii snáď len toľko, či vôbec príslušný pracovník pozná rozdiel medzi haťovou a derivačnou elektrárnou, či si snáď iba chcel zľahčiť robotu a doslova bez rozmýšľania prevzal nevhodnú terminológiu? Zároveň z uvedeného vyjadrenia sa dá jednoznačne cítiť odmietavý

postoj k výstavbe malých vodných elektrární, ktorý možno zlegalizovať tak, že sa pre ich realizáciu stanoví neprimerané kritériá napr. zachovania sanačných prietokov. O kompetentnosti takýchto pracovníkov štátnych orgánov si vytvoríte prosím obraz sami.

4. Komentár k možným formám podpory rozvoja investovania do OEZ

a) Poskytnutie štátnej a EÚ záruky na bankový úver

Je prínosom, no nie riešením. Riešením by bolo vtedy, keby boli k dispozícii dlhodobé úvery so 4-5 % úrokom a záruka by bola poskytnutá na minim. 80 % výšku investície, nie súčasných 65 % investície. Doporučujeme aplikovať poskytnutie štátnej a EÚ záruky ako významný podporný prvok, ktorého poskytnutie by však nemalo vylúčiť poskytnutie niektoorej z ďalších foriem podpory.

b) Úhrada úrokov, resp. časti úrokov

Táto forma podpory je mimoriadne zaujímavá. Eliminuje by sa tým vysoké úrokové zaťaženie bankových úverov. Možno vysloviť názor, že dobre rozpracovaná koncepcia poskytnutia tejto podpory, by bola tým kľúčovým impulzom pre skutočné oživenie investovania do obnoviteľných zdrojov energie.

Tú najlepšiu alternatívu, kedy by sa uhradili všetky úroky, netreba komentovať. V prípade, že sa bude jednať o úhradu časti úrokov, jej výšku by bolo vhodné prepočítať tak, aby investor dosiahol v podstate 3-4 % úrok vo vzťahu k úveru.

c) Úhrada časti úveru

Je taktiež veľmi zaujímavá forma podpory. Poskytnutá by bola ako mimoriadna splátka a v konečnom dôsledku by mohla plniť funkciu equity. Výška úhrady časti úveru by sa teda mala pohybovať na úrovni nevyhnutnej equity, t.j. 30-40 % investičných nákladov stavby. Samotný mechanizmus jej poskytnutia a správne načasovanie však vyžaduje hlbšiu analýzu.

d) Zvýšenie súčasných výkupných cien el.energie z MVE minimálne o 50 až 60 % by bolo jedným z prvkov, ktoré by pomohli naštartovať vládou schválenú koncepciu využívania OEZ.

e) Vytvorenie koncepčného materiálu s určením profilov MVE, napr. v Hydroekologickom pláne jednotlivých povodí, ktorý by bol záväzný i pre ŠOP SR, SAŽP SR a ostatné záujmové organizácie pôsobiace vo sfére vodného hospodárstva (SRZ SR). Do tvorby takéhoto koncepčného materiálu je potrebné zapojiť odborne širokospektrálny tím pracovníkov a mimoriadnu pozornosť venovať i jeho schvalovaniu.

5. Záver

Koncepcne vhodne usmerňovaná, riadená a podporovaná podnikateľsko-investičná činnosť v oblasti využívania hydropotenciálu malými vodnými elektrárnami ako jedným z OEZ, môže mať mimo energetických i ďalšie významné efekty celospoločenského charakteru:

- Zvýšenie zamestnanosti slovenských firiem.
- Riešenie vodohospodárskych problémov správcu toku v dotknutom úseku toku, ktoré by boli inak veľmi ťažko alebo vôbec neriešiteľné.
- Riešenie ekologických problémov zavodením príľahlých odstavených ramien.
- Zlepšenie vodohospodárskej bilancie v povodí spomalením odtoku vody z povodia využitím regulovaných drenážnych systémov. Nepriame efekty pre príľahlé poľnohospodárske pozemky.
- Veľmi zaujímavý príspevok k zníženiu emisných hodnôt.